

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi

Journal of Ottoman Legacy Studies

e-ISSN: 2148-5704

Cilt 11, Sayı 30, Temmuz 2024 / Volume 11, Issue 30, July 2024

Makale Türü/Article Types: Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş/Received: 29.05.2024
Kabul/Accepted: 27.06.2024
DOI: 10.17822/omad.1491457

Atf/Citation: Çalka, Mehmet Sait ve Yunus Dolu. "XVIII. Yüzyıl Şairi Fâik ve Sarıhatip-zâde Ailesine Mensubiyeti Üzerine". *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi* 11/30 (2024): 299-316.

Mehmet Sait ÇALKA

(Doç. Dr.), Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi / Türkiye, calkamehmet@hotmail.com, 0000-0003-3657-9387

Yunus DOLU

(Doktorant), Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi / Türkiye, yunus_dolu20@erdogan.edu.tr, 0000-0002-5640-6865

XVIII. Yüzyıl Şairi Fâik ve Sarıhatip-zâde Ailesine Mensubiyeti Üzerine*

Poet Of The 18th Century Fâik And About Membership To The Sarıhatip-Zâde Family

Öz: XVIII. yüzyıl klasik Türk edebiyatı şairlerinden biri olan Fâik, hacimli sayılabilecek bir divana sahip olması bakımından dikkatleri çekmektedir. Ancak Fâik'in hayatına dair kaynaklarda yeterli bir bilgi bulunmamaktadır. Dolayısıyla kendisi hakkında edinilen malumatların ihtimalden öteye geçmediği görülmüştür. Fakat yaptığımız araştırmalar, Fâik'in Sivas'ın önde gelen eşrafından Sarıhatip-zâde ailesinin bir üyesi olabileceğini göstermiştir. Öyle ki elde edilen bilgiler, mezkûr aile ile bağlantı kurulmasına zemin hazırlamış ve bu bilgiler ışığında değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışmanın giriş bölümünde, XVIII. yüzyılın siyasi ve edebî durumuna kısaca yer verildikten sonra, bu asırda yaşamış olan Fâik'in hayatı, sanatı ve *Divan*'ından bahsedilmiştir. Akabinde şairin Sivas'ın meşhur ailelerinden Sarıhatip-zâde ailesine mensup olduğunu gösteren kanıtlar üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda, 2011 yılında Sivas'ta düzenlenen *Kültür Tarihimizde Sivasslı Bir Aile: Sarıhatipzâdeliler* başlıklı sempozyumdaki bildiri ile Fâik'in kardeşi Numân Sâbit'in (öl. 1768) mecmuası incelenmiştir. Elde edilen veriler ise başta şairin üslubu olmak üzere *Divan*'ındaki bazı hususiyetler ile karşılaştırılmıştır. Bu çalışmayla Fâik'in Sarıhatip-zâde ailesinin bir üyesi olduğuna dair kanıtlar bir araya getirilmiştir. Böylece ailenin en hacimli divanına sahip olan kayıp şairi Fâik'in gün yüzüne çıkartılması ve XVIII. yüzyıl klasik Türk edebiyatı sahasına yeni bir şairin kazandırılması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: XVIII. Yüzyıl, Fâik, Mecmua, Sarıhatip-zâde Ailesi

Abstract: Fâik, one of the 18th century classical Turkish literature poets, attracts attention with his divan that can be considered voluminous. However, there is not enough information in the sources about Fâik's life. Therefore, it has been seen that the information obtained about him is no more than a possibility. However, our research has shown that Fâik may have been a member of the Sarıhatip-zâde family, one of the leading families in Sivas. So much so that the information obtained paved the way for establishing a connection with the family in question and evaluations were made in the light of this information. In the introduction of this study, after briefly touching on the political and literary situation of the 18th century, the life, art and *Divan* of Fâik, who lived in this century, are discussed. Then, will focused on the clues showing that our poet is a member of the Sarıhatip-zâde family, one of the famous families of Sivas. In this context, the papers of the symposium titled *A Sivas Family in Our Cultural History: Sarıhatipzâdeliler*, held in Sivas in 2011, and the magazine of Fâik's brother Numân Sâbit (d. 1768)'s will be examined. The data obtained will be compared with some features of our poet's *Divan*, especially his style. With this study, evidence that Fâik was a member of the Sarıhatip-zâde family was brought together. Like this, the unearthing of the lost poet Fâik, who had the most voluminous divan of family and It is aimed to introduce a new poet to the field of 18th century classical Turkish literature.

Key Words: 18th Century, Fâik, Magazine, Sarıhatip-zâde Family

* Bu çalışma Doç. Dr. Mehmet Sait Çalka danışmanlığında Yunus Dolu tarafından hazırlanmakta olan "18. Yüzyıl Şairi Fâ'ik ve Divan'ı (İnceleme-Metin-Dizin-Sözlük)" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

Extended Abstract

In the introduction of this study, after briefly touching on the political and literary situation of the 18th century, the life, art and Divan of Fâik, who lived in this century, are discussed. As a result of our research, it has been seen that there is no information about Fâik's life. Almost all of the information obtained about him has been revealed by examining his *Divan*. Accordingly, when the oldest and newest historical poems in our poet's *Divan* are taken into consideration, the XVIII. It can be said that he was born at the beginning of the century.

The unknowns about Fâik's life continue in his *Divan*. In his poems, there is information that can generally be said as a poet's complaint. However, Koca Râgıb Pasha (d. 1763) and III. Selim Giray Han (d. 1781) In the poems written for it was seen that our poet requested promotion or appointment. However, the fact that the situation that is intended to be explained in these poems is not clear and the word "inhâ" used in the poems has meanings such as "notifying, informing, conveying" suggests very more different wishes.

In an ode written by Fâik to Kösebahir Mustafa Pasha (d. 1765), he expressed that he was uncomfortable with the position he was in. When we consider this poem together with his previous poems, it can be inferred that our poet has requests from the state administrators.

It is not known what profession Fâik had. However, the fact that he frequently wrote poems to state administrators suggests the possibility that he served at some level of the state. So much so that the existence of odes and history poems for sultans, grand viziers and the most famous figures of the state supports this possibility. It also shows that Fâik, who wrote many poems by mentioning the names of twenty different poets who lived in his time, could easily access these names. Therefore, it can be said that these issues are remarkable.

In a text at the end of Fâik's *Divan*, a journey from Büyükçekmece to Syros is described. In the text in question, which is presumed to be an enforcement proceeding, it appears that the credit-debt issue has been resolved by the court decision. However, Fâik's name is not mentioned in this text. However, it has been observed that the text is compatible with the script used in the *Divan* and also coincides with the dates in the *Divan*. Therefore, there is a possibility that this text is related to Fâik. If this possibility is considered, it can be thought that Fâik was a executive officer.

The date of Fâik's death can be said to be after 1766. So much so that we do not have any data other than this date.

Despite all the uncertainties about Fâik's life, it is quite possible to give consistent information about his art based on his *Divan*. Because he has a divan that can be considered voluminous, and this situation helps us with his literary personality. The first thing we encounter in Fâik's *Divan* is that he is a "nazire poet". While Fâik mentioned some poets through comparison in his *Divan*, he also accepted some poets as masters. One of these names is Nâbî (d. 1712) and the other is the famous Iranian poet Urfî-i Şîrâzî (d. 1591).

The situation that best reflects Fâik's style is his writing poems with certain words, that is, his understanding of "repetition". With this feature, it is possible to accept Fâik as a sebk-i Hindî poet. However, he also has some poems written in a local style.

As a result of our research, Fâik has only one work. This work in question is the *Divan* and there is only one copy. The work registered in Yapı Kredi Sermet Çifter Library with inventory number 763 has 105 leaves. It contains a total of 517 poems.

In the second part of this article, clues showing that Fâik was a member of the Sarihatip-zâde family were focused on. First, Sarihatip-zâde family and poets are introduced. The poets of this family are; Ahmed Hamdî (d. after 1732), Numân Sâbit (d. 1768), Fâik and Hüseyin Hüsni (d. 1917). After the information given about the family and the poets, the title "Clues on Fâik's

Belonging to the Sarıhatip-zâde Family” was opened. In this title, the poets who wrote poems under the name "Fâik" in the 18th century were first mentioned. Then, Sarıhatip-zâde Fâik was emphasized and the information obtained was mentioned. In this context, the information in the magazine of Fâik's brother Numân Sâbit was compared with Fâik's *Divan*. The data obtained was presented as a clue. The most important clue showing Fâik's belonging to the Sarıhatip-zâde family was that the poets Arif Süleymân and Ragbet brought Fâik and Numân Sâbit together on a common ground.

With this article, it has been tried to prove that Fâik was a member of the Sarıhatip-zâde family. In addition, the lost poet Fâik, who had the most voluminous divan of the family, was unearthed. And a new poet was brought to the field of 18th century classical Turkish literature.

Giriş

XVIII. yüzyıla gelinceye kadar divan şiirinin başlangıcından itibaren yaklaşık 400 yıl gibi bir süre geçmiş, edebî ve kültürel faaliyetler katlanarak devam etmiştir. Şair ve şiir sayısı bakımından oldukça yoğun bir asır olan XVIII. yüzyılda, divan şiirinin son büyük şairleri yetişmiş ve önceki yüzyıllarda geliştirilen edebî birikim muhafaza edilmeye çalışılmıştır. Ancak bazı yenileşme hareketleri başta olmak üzere hem Osmanlı Devleti'nin eski gücünde olmaması hem de siyasi ve sosyal gelişmelerin etkisiyle toplumun bazı kesimlerinde ve bilhassa şairlerin şiirlerinde aşırılık ve yozlaşmalar kaçınılmaz olmuştur.

“Son Klasik Dönem” olarak adlandırılan XVIII. yüzyılın edebî safhasına geçmeden önce, bu asrın siyasi durumuna kısaca değinmek gerekir. III. Ahmed'in (1703-1730) tahta çıkış tarihinden II. Mahmud (1808-1839) devrine kadar olan süreci kapsayan bu yüzyılda, Osmanlı Devleti eski günlerinden uzak bir görüntü çizmektedir. Sanayi Devrimi'yle “aydınlanma çağını” yaşayan Batı'nın gelişmelerini bir müddet görmezden gelen Osmanlı Devleti, çareyi eski günlerindeki yöntemlerde aramış fakat uzun süreli bir çözüm getirmede için Batı'ya yönelişler hız kazanmıştır. Nihayetinde Batı'ya yönelişlerin neticesinde askerî, siyasi ve sosyal faaliyetlerde birtakım değişiklikler yapılmış ve belli bir süre barış ortamı tesis edilmiştir. Ancak bu ortamın getirmiş olduğu rahavet “Lale Devri” olarak adlandırılan bir dönemin yaşanmasına sebep olmuş, böylece toplumsal zihniyetin değişime uğramasıyla pek çok alanda aşırılık kaçınılmaz olmuştur. Değişim sürecine hızlı bir şekilde ayak uyduramayan Osmanlı Devleti, yüzyılın ortalarından sonlarına doğru savaşlar, depremler, yangınlar, hastalıklar ve kabiliyetsiz devlet yöneticilerinin de etkisiyle çok daha zor günlerle mücadele etmek zorunda kalmıştır.¹

Yüzyılın siyasi durumunda görülen gerilemeye karşın edebiyat sahasında ise olgun içeriklerin üretildiği ve büyük şairlerin yetiştiğini söylemek mümkündür. Özellikle divan şiirinin son büyük şairleri olarak gösterilen Nedîm (öl. 1730) ve Şeyh Gâlib (öl. 1799) gibi isimler, bu asırda yaşamış ve özgün eserler kaleme alarak edebiyat sahasına katkıda bulunmuşlardır. Devletin üst kademelerindeki isimlerin sanata ve sanatkâra olan destekleri de bu katkıyı arttırmış ve kayda değer manzumelerin kaleme alınmasına vesile olmuşlardır. Nitekim Damad İbrahim Paşa'nın (öl. 1730) tertip ettiği şiir meclislerine birçok şair katılmış, birbirlerine ve önceki yüzyıllarda yaşayan büyük şairlere çok sayıda nazire yazmışlardır. Söz konusu bu uygulamanın sınırları çizilmediği için nazirelerde artış gözlemlenmiş ve XVIII. yüzyıl “nazire edebiyatı” olarak adlandırılmıştır. Fakat nazirelerin çoğalması bazı olumsuz durumları da beraberinde getirmiştir. Bunlardan en kayda değer olanları, “taklit” ve “sirkat / serîkat” gibi kabul edilmeyen durumların meydana gelmesidir. Son olarak bir önceki yüzyılı şekillendiren Sebk-i Hindî ve Hikemi tarz, bu asırda da görülmeye devam etmiş fakat yerli unsurların yer aldığı mahallî üslup kendisini daha fazla hissettirmeye başlamıştır.²

¹ Osman Horata, *Has Bahçede Hazan Vakti XVIII. Yüzyıl: Son Klasik Dönem Türk Edebiyatı*, (Ankara: Akçağ Yay., 2019), 11-22.

² Ahmet Atilla Şentürk ve Ahmet Kartal, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (İstanbul: Dergâh Yay., 2021), 548-49.

1. XVIII. Yüzyıl Şairi Fâik: Hayatı, Sanatı ve *Divan*'ı

1.1. Hayatı

Fâik'in hayatı hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Kendisi ile ilgili edinilen malumatın hemen tamamı *Divan*'ının incelenmesi suretiyle ortaya konulmuştur. Buna göre şairin *Divan*'ında yer alan en eski ve en yeni tarih manzumeleri dikkate alındığında XVII. yüzyılın sonu veya XVIII. yüzyılın başında dünyaya geldiği söylenilebilir:

Bi-ḥamdi'llāh geldi şadra bir düstür-ı 'adl-âyîn
Cihân oldu mübeşşer ser-be-ser 'âlem olup ḥurrem

İştirdim bir süḥan-güdan dedi târîḥini Fâyık
Zihî şadr-ı mükerrem âşaf-ı dâd-âver-i 'âlem³ (24a) H 1144 / M 1731-32

Düdmân-ı zîb-besâlet şeref-i aşl u ḥaseb
Vâye-gîr-i hüner ü ma'rifet ü zihn ü zekâ
(...)

Dedi târîḥini kim mîr-i Ḥüseyn'i dehrîñ
Oldu iclâl ile âgâ-yı mekârim-pîrâ (26b) H 1180 / M 1766-67

Görüleceği üzere manzumelerde düşürülen tarihler arasında yaklaşık olarak otuz beş yıl vardır. Kaleme alınan ilk tarih manzumesi göz önüne alındığında şairin bu zaman diliminde 20 veya 30'lu yaşlarında olduğunu söylemek mümkündür.

Kendi adını mahlas olarak kullanan Fâik'in *Divan*'ında da hayatına dair kesin bilgilere rastlanmamıştır. Yazmış olduğu kaside ve tarih manzumelerinde, daha çok ele aldığı muhatabı övmek maksadını gütmüştür. Söz konusu manzumeler incelendiğinde ise kendisine dair verdiği bilgilerin hemen tamamı, genel olarak şair yakınması şeklinde söylenebilecek türden bilgiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yakınmalar değerlendirildiğinde de hayatına dair birtakım bilgilere ulaşmak mümkün olabilmektedir. Nitekim Koca Râgıb Paşa (öl. 1763) için yazılan bir kasidede, Fâik'in terfi veya tayin talebinde bulunduğu ancak meramın dile getirileceği yerden itibaren bazı beyitlerin –muhtemelen şair tarafından– karalandığı görülmüştür:

Eyâ ḥidiv-i cihân-bân vezîr-i mülk-ârâ
Yegâne âşaf-ı dâñâ meded-res-i zu'afâ

Ḥuceste-dâver-i zî-şân melâz-ı melḥûfân
Ümîd-i cümle cihân çâre-sâz-ı ehl-i recâ

Sen ol yegâne mücessem 'atâ-yı Bârî'sin
N'ola seniñle bize minnet eylese Mevlâ

Açıldı gözlerimiz rüy-ı şâhid-i kâma
Ġubâr-ı maḳdem-i pâkiñ olunca kuḥl-i cilâ

Güşâde oldu girihler cebîn-i ḥâṭırdan
Olunca südde-i dergâhîñ üzre nâşiye-sâ

Dehân-ı nâle tebessüm-nümây-ı şevḳ oldu
Edince büse-i dâmâñîñ ile kesb-i şafâ

Kesildi âh keder-ḥîz-i gam sirişk-i elem
Ġubâr-ı pâ-yı şerîfîñ olunca sürme-nümâ

Ḥudâ'ya ḥamd ki teşrîfîñ ile sultânım
Bütün merâmımı âmâde bilmişim ammâ

³ Fâik Efendi, *Divân-ı Fâ'ik*, Yapı Kredi Sermet Çifter Ktp., no: 763. Buradan itibaren *Divan*'dan verilen örnekler için yalnızca sayfa numaraları gösterilecektir.

İcâzet olur ise hâk-i pây-i devletiñe
Bir 'arz-ı hâl ile derd-i dili kılam inhâ
Olunca tâ ki bu kâr-hâne-i cihân içre
Nesîc-i hil'at-i âmâle zür-ı deffe recâ
Vücûduñ eyleye Bârî çü faşş-ı engüşter
Derûn-ı hâlka-i devletde mihr ile ber-câ⁴ (15b-16b)

Yukarıda yer alan kasidenin dokuzuncu beytinde talep edilen terfi veya tayinin ne olduğunu belirlemek güçtür. Ayrıca beyitte geçen “inhâ” kelimesinin “bildirme, haber verme, ulaştırma” gibi anlamları da bulunmaktadır. Dolayısıyla terfi veya tayinden çok daha farklı bir durum bile söz konusu olabilir. Nitekim şairin III. Selim Giray Han (öl. 1781) için kaleme almış olduğu bir kasidesinde de aynı kelimeyi kullandığı görülmektedir:

Te 'âla'llâh eyâ iklîm-i cüduñ zîver-ârâsı
Zamân-ı 'adl ü dâdîñ Husrev-i Behmen-i tülâsı
(...)
Efendim havf-ı taşdı' olmasa ger 'ukde-i kâımım
Dağî çok hâk-i pây-e Fâyık-ı melhûfuñ **inhâsı**
Velîkin zimmet-i ihlâşa şimdi cümleden elzem
Du 'â-yı devletiñdir olalım gülbâng-pîrâsı
Hemîşe tâ ki 'usrîñ yüsür ola cebr ü mükâfâtı
Hemâre rüy-ı ye 'siñ neyl-i maţlab ola îmâsı
Ola zât-ı şerîfiñ zîver-i evreng-i kâânî
Ola ruḥ-sûd-ı pâyîñ 'âlemiñ a' lā vü ednâsı (16b-17a)

Yukarıda yer alan manzumelerde, Fâik'in tam olarak ne istediği veya neyi bildirdiği yorumu açık bir şekilde bırakılmıştır. Zira her iki kasidenin içeriğinde de kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak şairin bulunduğu konumdan memnun olmadığını dile getirdiği başka bir kasidesi daha vardır. Kösebahir Mustafa Paşa'ya (öl. 1765) yazdığı bir kasidesinde Fâik, görmüş olduğu rüyanın da tesiriyle paşaya meramını sunmuştur. Tamamı yetmiş sekiz beyit olan ve “hâb-nâme” özelliği taşıyan söz konusu kasidede şair, ilk olarak rüyasında gördüklerini anlatmış, akabinde dönemin padişahı⁵ tarafından yokluk kuyusuna hapsedildiğini ve buradan kurtulmak istediğini ima etmiştir:

Bir şebângeh ki olup beste bu çeşm-i bînâ
Meyl-i h'âb etmiş idim gamdan edip isti'fâ
Şöyle bî-tâb idim ammâ ki ğam u miḥnetle
Lafz-ı h'âb ile zebânım olamazdı güyâ
(...)
Varmışım ben bir 'acâyib yere kim vaşf edeyim
Gördüğüm cây degil 'ömrüm içinde zîrâ
Öyle bir bâğ-ı feraḥ-zâ bu ki çün bâğ-ı behişt
Etmeye mürdeleri luţf-ı hevâsı ihyâ

⁴ Toplamda yirmi sekiz beyit olan bu kasidenin dokuzuncu beytinden itibaren on yedi beyit karalanmıştır.

⁵ Dönemin padişahı olarak kastedilen kişi I. Mahmud (öl. 1754) veya III. Mustafa'dır (öl. 1774). Kasidenin yazılış tarihi belli olmadığı gibi Kösebahir Mustafa Paşa'nın her iki padişah döneminde de sadrazamlık yapması bu durumu belirsizleştirmiştir. (Mücteba İlgürel, “Mustafa Paşa, Köse”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.31 (Ankara: TDV Yay., 2020), 345-46) Fakat *Divan*'da I. Mahmud için herhangi bir şiir kaleme alınmazken III. Mustafa için kaside ve tarih manzumesi bulunmaktadır. Dolayısıyla bahsi geçen padişahın I. Mahmud olması muhtemeldir.

Çemeni tâze çü hañt-ı leb-i handân benân
Gülleri 'arız-ı hûbân-ı cihândan zîbâ
Bu temâşa ile bir pâre dil-i âvârem
Râhat olmuşdu edip Hâlîk'a şad hamd u senâ
Bir taraftan anı gördüm ki 'ayân oldu o dem
Bir 'aceb pîr-i sebz-pûş mübârek sîmâ⁶
Yanıma geldi selâm verdi tebessüm ederek
Dedi hâlîñ ne ğam u miñnet elinden hâlâ
Yâd-ı ğam etdiği dem hâtırırma geldi yine
Zâhir oldu dil-i miñnet-zedededen vâveylâ
Dedim ol pîr-i Hızır-mağdeme giryân giryân
Şorma hiç hâlîmi çäreñ var ise eyle baña
Güş edince sühanım geldi o dem güftâra
Gülerek dedi ki bî-çâre hele müjde saña
Şorma hiç şimdicek ol ğam dedigiñ muhtâlî
Seyr eden hâlîñ eder kâhķaha-i istihzâ
Etdiler şimdi anı çâh-ı 'ademde maħbûs
Oldu fermân-ı cihân dâver ile nâ-peydâ
(...)
Lîk bu dâniş ile çâre ne gerdün-ı le'im
Eyledi merkez-i hayretde beni pâ-ber-câ
Âħir etdi beni peyğüle-nişin-i nisyân
Kaldı der-beste bu gencine-i tab'im hayfâ (4a-6b)

Yukarıdaki manzumelerin hangi sebeple yazıldığı tam olarak belli olmadığı için Fâik'in mesleğini kesin olarak tespit etmemiz mümkün değildir. Ancak söz konusu manzumeler, devletin herhangi bir kademesinde görev almış olma ihtimalini arttırmaktadır. Öyle ki Fâik'in başta Sultan III. Osman (öl. 1757) ve Sultan III. Mustafa'ya olmak üzere; Koca Râgıp Paşa, Kösebahir Mustafa Paşa, Silahdar Bıyıklı Ali Paşa (öl. 1755), Hekimoğlu Ali Paşa (öl. 1758), Yirmisekiz-zâde Mehmed Saîd Paşa (öl. 1761), Muhsin-zâde Mehmed Paşa (öl. 1774) gibi sadrazamlara; devletin üst kademelerinde görev alan Defterdar Mustafa Halimî (öl. 1759), Râmî Paşa-zâde Mustafa Bey (öl. 1761), Ebubekir Râsim Paşa (öl. 1762 sonrası) ve III. Selim Giray Han gibi devletin en ünlü simalarına kaside ve tarih manzumeleri kaleme alması, kendisinin de devlet kademesinde görev almış olma ihtimalini güçlendirmektedir. Ayrıca kendi döneminde yaşamış olan yirmi farklı şairin ismini zikrederek birçok nazire ve tahmis kaleme alan Fâik'in bu isimlere kolay bir şekilde ulaşabildiğini göstermesi açısından değerlidir.⁷

Yukarıda yer alan değerlendirmelere ek olarak Fâik'in mesleği ile ilgili bir çıkarımda daha bulunmak mümkündür. Buna göre *Divan*'ının sonunda yer alan mensur bir yazıda, 21-27 Temmuz 1766 yılları arasında Büyükçekmece'den Siroz'a yapılan bir yolculuk anlatılmaktadır. Bir icra takibi olduğu tahmin edilen söz konusu yazıda, mahkeme kararıyla alacak-verecek meselesinin çözüldüğü görülmektedir:

⁶ Bu mısra da vezin aksamaktadır.

⁷ Bütün bu şahsiyetlerin her biri tez olarak çalıştığımız Fâik Efendi *Divan*'ında ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır. Bahsi geçen kişiler için şiir örneği vermek bu çalışmanın sınırlarını aşacağından sadece isimlerini vermekle iktifa edilmiştir.

Mu‘temedün-‘aleyh Allāhu Te‘ālā māh-ı Saferü'l-hayrîñ on üçüncü bazar günü sā‘at on buçuqda sefineye rākib ve on birde rāhī olup ol gün ve gicesi gidilip şabāh namāzı **Büyükçekmece** önüne varılmışdır (...) fi 19 Safer sene 1180 gice saat beşde hareket ve namaz vakti **Pravište** kasabasına nüzül ve istiḥmām olunup (...) bir çār kemīne miqdārı pek şağır-i kebīr kestane ve kebīr-i decāce ve kaz yumurtası kadar ṭalv bağışdır ḥatta ṭapuda bir kebīrini vezn eyleyip iki yüz dirhem geldiği şikāt-ı şehādet edilince **Siroz**'da beytütete karar verildi. (104b-105a)

Her ne kadar söz konusu metinde Fâik'in adı geçmese de *Divan*'da kullanılan hat ile uyumlu olması ve aynı zamanda *Divan*'daki tarihler ile örtüşmesi, bu yazının Fâik ile ilgili olma ihtimalini güçlendirmektedir. Bu ihtimal dikkate alındığında Fâik'in bir icra memuru olduğu düşünülebilir.

Fâik'in vefat tarihi için –çalışmanın başında da ifade edildiği üzere– düşürmüş olduğu son tarih olan 1766 yılının sonrası söylenilebilir. Öyle ki bu tarihten başka elimizde herhangi bir veri bulunmamaktadır. Yukarıdaki mensur metnin Fâik'e ait olması durumunda ise şairin vefat yerinin İstanbul, Siroz veya bu iki şehir arasında yer alan bir şehir olması gerekmektedir.

1.2. Sanatı

Fâik'in hayatı hakkındaki tüm belirsizliklere rağmen *Divan*'ından hareketle sanatı ile ilgili bilgiler vermek mümkündür. Zira hacimli sayılabilecek bir divana sahip olan şairin birçok nazım şekli ile manzume kaleme alması, edebî kişiliği hususunda bizlere yardımcı olmaktadır. Fâik *Divan*'ında karşımıza çıkan ilk husus, kendisinin bir “nazire şairi” olmasıdır. Öyle ki *Divan*'ın başlangıç manzumeleri bile nazire olarak kaleme alınmıştır. Naat türünde yazılan ilk iki manzumenin birincisi Süleymân Nahîfî'ye (öl. 1738), ikinci ise Seyyid Vehbî'ye (öl. 1736) naziredir.⁸

Reh-i Haqq'a ṭulū‘uñ reh-nümādır yā Resūla'llāh
Vücūduñ ‘āleme necm-i hüdādır yā Resūla'llāh
(...)
Amān şad-el-amān bendeñ faķīriñ Fāyık-ı zārîñ
Ümīd-i luṭfuñ eyler bir gedādır yā Resūla'llāh (1b)

Şā‘irim şā‘irānedir sūḥanım
‘Ārifim kāmīlānedir sūḥanım
(...)
Rabbi şalli ‘aleyh ile dā‘im
Āb-rüy-ı zamānedir sūḥanım (1b-2a)

Başta gazeller olmak üzere diğer nazım şekilleri ile kaleme alınan şiirlerinde de benzer bir tutum sergileyen şairin “nazire edebiyatı” olarak gösterilen XVIII. yüzyıldaki bu tavrı şartıtcı değildir. Öyle ki sadece kendisiyle çağdaş olan şairlere değil aynı zamanda divan edebiyatının büyük şairlerinin ünlü şiirlerine de nazireler yazmıştır. Tabii bu durum Fâik'in büyük şairlere şiirler yazabileceğini göstermesi bakımından kıymetlidir. Hatta bir kasidesinde tam olarak bu hususu dile getirmiştir:

Ġıbṭa-fermāy-ı dil-i Nābī-i naķķād sözüñ
Ḥayret-i nazmım ile zār u zebūn fehmi Fehīm
Görse Bākī gazelim der idi şaḥḥü'l-bākī
Nef‘ī'ye ḥāmem eder ṭarḥ-ı kaşīde ta‘līm
Fārsī şī‘r ile güyende olunca kilkim
Şevket ü Şā‘ib'e āşārın ederler taķdīm

⁸ İrfan Aypay, “Nahîfî Süleyman Efendi (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkitli Metni)”, (Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 1992), 416. Hamit Dikmen, “Seyyid Vehbî ve Divanı'nın Karşılaştırmalı Metni”, (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 1991), 108.

Enverî eylese ger tab'ıma teslîm n'ola
Nâtiqam olmada haclet-fiken-i zihn-i Selîm (11b)

Fâik'in kendisini sadece divan edebiyatının büyük şairleriyle değil aynı zamanda İran edebiyatının şairleriyle de kıyasladığı görülmüştür. Bu kıyaslamayı şiir sahasında doğal bir anlayış olarak karşılamak mümkündür. Ancak Fâik kimi şairleri mukayese yoluyla *Divan*'ında zikrederken kimi şairleri ise üstat olarak benimsemiştir. Söz konusu bu isimlerden biri Nâbî (öl. 1712) iken diğeri ünlü İranlı şair Urî-i Şîrâzî'dir (öl. 1591).

Fâik *Divan*'ında Nâbî'ye yazılan birçok nazire ve tahmis vardır. Ayrıca Hikemî üslup ile kaleme alınmış manzumeler de sayıca fazladır. XVIII. yüzyılı derinden etkileyen bir şair olan Nâbî'nin Fâik tarafından da büyüklüğünün kabul edilmesi şaşırtıcı bir durum değildir. Öyle ki şairin *Divan*'ında toplamda on bir tahmis olup kendisine en fazla tahmis yazdığı kişi ise Nâbî'dir:

Ne devr-i çarh u ne âmed-şod-ı şâm u şehdendir
Ne te'sîrât-ı seyyârât u ne şems ü kâmerdendir
Zuhûrât-ı havâdiş cümlesi cây-ı digerdendir
Ne sendendir ne bendendir ne çarh-ı kîneverdendir
Bu derd-i ser humâr-ı neşve-i câm-ı kâderdendir
(...)
Sühândan Fâyıkâ ma'lûm iken mâhiyyet-i tab'ın
Yine hem-tâ-yı Nâbî olmağa yok kudret-i tab'ın
Ki zîrâ feyzde yok medhâli cem'iyet-i tab'ın
Bu ta'birât vüs'unda degildir kuvvet-i tab'ın
Bu feyz-i ma'nevî Nâbî'ye mecrâ-yı digerdendir (30a-30b)

Fâik'in üstat olarak benimsediği bir diğer şair olan Urî-i Şîrâzî ise *Divan*'da adı geçen ve şiir anlayışı manzumelere sirayet eden bir şair olarak karşımıza çıkmıştır. Hatta bu durum öyle bir hâl almıştır ki Fâik kendisini “Rum diyarının Urî'si” olarak ilan etmiştir. Nitekim “Urî-i nâdire-perdâz-ı diyâr-ı Rûm'um (6a)”, “Sen Rûm diyarındaki Urî-i zâsın (77a)” gibi mısralar bu durumu beyan etmektedir. Bilindiği gibi Urî-i Şîrâzî Sebki Hindî'nin kurucuları arasında gösterilmektedir. Onun şiir anlayışı için Mehmet Akif Gözitok şu satırlara yer vermiştir:

Sebki Hindî akımının kurucusu ve en önemli şairlerinden olan Urî-i Şîrâzî'nin şiirlerinde kısa vezinleri, redifleri sıkça kullandığına; gazelin bütünlüğünü bozan beyit merkezli bir şiir anlayışına sahip olduğuna; konuşma diline ait sözcükleri sıkça kullandığına; lafızdan ziyade manaya ve hayale önem verdiğine; hikmetli söz söyleme çabası içerisinde olduğuna; söz ve ses tekrarlarına sıkça başvurduğuna; yeni orijinal yapı ve terkipler oluşturduğuna; somutlaştırma, alışılmamış bağdaştırma ve duyular arası geçiş içeren ifadeler ve tezat, paradoks, örnekleme sıkça yer verdiğine; ince ve nazik bir dil için arkaik kelimeler kullandığına; orijinal mazmun ve hayal oluşturabilmek için mısra ve beytin belâgat tarafını çoğu zaman ihmal ettiğine tesadüf edilmektedir.⁹

Yukarıda yer alan tespitlerin her biri Fâik *Divan*'ında da görülmektedir. Her bir tespit için örnek vermek bu çalışmanın sınırlarını aşacağından, şairin üslup özelliğini en iyi yansıtan “tekrar etme” anlayışının üzerinde durmak yerinde olacaktır. Öyle ki *Divan*'da; kelime, kelime grubu ve mısra tekrarları (redd-i matla) şairin üslubunu ele verme konusunda dikkat çekici bir özellik olarak karşımıza çıkmıştır. Belli bir kelime kadrosuyla manzumelerini tertip eden Fâik'in özellikle; “-bahş” terkibi, “hatır”, “emel”, “lütuf”, “reşk”, “hahiş” ve “sine” gibi kelimeleri sıkça kullandığı görülmüştür:

Her demi şad nâle-i aşka eder güyâ neyi
Rûh-bahş-ı çeşm-i bî-cândır tarîk-i Mevlevî (2b)

⁹ Mehmet Akif Gözitok, “Urî-i Şîrâzî'nin Hayatı, Eserleri, Edebî Şahsiyeti Ve Edebiyatımıza Yansımaları”, *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3/7, (2018): 32-33.

Ger âbâd etse mülk-i **hâtırı** ol şüh ger ber-bâd
Leb-âlâ olmazam lâ vü ne ‘âmla her çi bād-â-bād (49a)

Ümîd-i vaşl nedir yâ hevâ-yı būs u kenâr
Nigâh-ı ‘âşıkâ rüy-ı **emel**-nümâ küstâh (48a)

Luftu dil-mürde-i endüha hayât-ı sermed
Kahrı a‘dâ-yı siyeh-rûza gâzâb-ı cävîd (8b)

Reşk-i hürâm-ı kâmetiñ ey nahl-i bâğ-ı nâz
Verdi nihâd-ı serve de sevdâ-yı ihtizâz (62a)

Yer olur ruḥşat-ı âğuş bulur kâm-ı hayâl
Ye’s-i vaşlı gönle **h’âhiş**-i bî-câdandır (53a)

Bu tâbiş dilde hicr-i ‘arîz-ı âteş-nümâdandır
Bu sūziş **şinede** nâr-ı gâm-ı ḥasret-fezâdandır (57b)

Fâik’in tekrar etme anlayışı bazı kelime gruplarında da devam etmektedir. Bilhassa “medâr-ı gerdiş-i nâ-üstüvâr”, “rûh-baḥş-ı kâleb”, “dü-dest-i kâm”, “germiyyet-i sahbâ” gibi tamlamalar, manzumelerin anlam dünyasını şekillendirmiştir. Ayrıca bir cümle kalıbıyla oluşturduğu ve mısra başı redif olarak kabul edilen aşağıdaki gazelinde Fâik, bu anlayışı düstur edindiğini bizlere göstermiştir:¹⁰

O meydîr mey ki çeşm-i hürdandır câm-ı şahbâsı
O meydîr mey ki hep kerrübiyândır meclis-ârâsı

O meydîr mey ki reşk-i âb-ı hayvân-ı rizîş tâ-key
O meydîr mey ki Hızr’îñ kaḥresi rûh-ı temennâsı

O meydîr mey ki eyler düzahı bir reşhası firdevs
O meydîr mey k’olur gülşen-serây-ı ‘adn-i şeydâsı

O meydîr mey ki câm-ı feyzin eyler cüst-cü ‘âlem
O meydîr mey ki a‘şâb-ı felek ḥamyâze-fermâsı

O meydîr mey ki Fâyık neşvesi maḥv-ı vücüd eyler
O meydîr mey ki reşh-i kemteriniñ ‘âlem ihyâsı (85b)

Şairin tekrar etme anlayışı redd-i matla alanında da devam etmektedir. Toplamda on üç mısraı tekrar eden Fâik’in bu alanda dokuz redd-i matla ile Şeyh Gâlib’i geride bıraktığı görülmüştür.¹¹ Her ne kadar Fâik’in tekrara düşerek anlam üzerinde yoğunlaştığı görülse de bu durum, Sebki Hindî’nin ana özelliklerinden biridir.¹² Ayrıca bir gazelinin makta beytinde, bu anlayışı dile getirip söz konusu hadisenin makul karşılanması gerektiğini ifade etmiştir:

Bu vâdîde n’ola tekrâr edersem nazmımı Fâyık
Süḥan-sencân bilir ḥayr-ḥabî‘at yok mudur vardır (54b)

Fâik’i Sebki Hindî şairi olarak kabul etmek mümkündür. Ancak mahallî üslup ile kaleme aldığı bazı manzumeleri de bulunmaktadır. Nedîm’e yazılan nazirelere ek olarak *Divan*’da, 286 gazelin 186’sında Türkçe kökenli redifler kullanılmış ayrıca günlük konuşma kalıplarına yer verilmiştir:

Şorma hîç **şimdicek** ol gâm dedigiñ muḥtâlî
Seyr eden ḥâlin eder kaḥkaha-i istihzâ (4b)

¹⁰ Yaşar Aydemir, Halil Çelktik, “Redife Farklı Bir Bakış: Divan Şiirinde Ön Kafiye ve Ön Redif”, *Bilig*, 46, (2008): 197.

¹¹ Şener Demirel, “Divan Şiirinde Redd-i Matla”, *Bilig*, 31, (2014): 165.

¹² İsrâfil Babacan, “Klasik Türk Şiiri’nde Sebki Hindî (Hint Üslubu)”, (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2008), 258.

Şoğuk yüz gösterince gamze n'etsin hâtır-ı nâ-kâm
Mişâl-i reh-rev-i tecdîde dostum ân ân titrer (51a)

El ermez güç yetişmez denilen vaşf-ı menâ' atle
Seniñ rind-i humâr-âlûde ey sâkî ayâğındır (54b)

Reşha-i kand-i lebiñ lezzetin işrâb edicek
Ağzınıñ dadı bozuldu hele cüllâblarıñ (71b)

Halka şanma haber-i vuşlatıña bâz etmiş
Kulağı kapudadır mağdemiñe bâblarıñ (71b)

Fâik hakkında buraya kadar verilen bilgiler, edebî kişiliğinin anlaşılması bakımından önemlidir. Bu niteliklerden başka *Divan*'ından yola çıkarak Arapça ve Farsçayı iyi derecede bildiğini söylemek mümkündür. Bilhassa *Divan*'da yer alan on dört adet Farsça manzume, bu durumu kanıtlar niteliktedir. Tarih düşürme alanında da mahir bir şahsiyet olan Fâik, otuz sekiz tarih manzumesine sahiptir. Birçok nazım şekli ile manzume kaleme alabilecek yetenekte olan şairin *Divan*'ında muamma ve lugazları da bulunmaktadır.

1.3. *Divan*'ı

Yapmış olduğumuz araştırmalar neticesine göre Fâik *Divan*'ının tek bir nüshası bulunmaktadır. Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesinde 763 demirbaş numarasıyla kayıtlı olan eser 105 varaktır. Ancak 35b ve 41a ile 103b ve 104a arası boş bırakılmıştır. 1b ve 41b'de serlevha bulunan *Divan*'ının satır sayısı on yedi, sütun sayısı ikidir. Ta'lik hat ile kaleme alınan nüshanın ölçüsü 252x145 (192x83) mm'dir. Eserin cildi şirazeli olup sırtı kahverengi meşindir. Kullanılan kâğıt ise aharlı ve orta kalınlıktadır. *Divan, Reh-i Hakka' tulû' un reh-nümâdır yâ Resûla'llâh / Vücûduñ 'aleme necm-i hüdâdır yâ Resûla'llâh* naatıyla başlamaktadır. Sonu ise *Oldu bî-hadd dile ol meh tãğî / Kaṭre-i hûn döküyor dîde-i ter* muammasıyla bitmektedir.

Müellif tarafından eklemeler yapıldığını düşündüğümüz¹³ *Divan*'da; 286 gazel, 17 kaside, 1 müstezat, 17 mesnevi, 11 tahmis, 1 müseddes, 1 terci-bend, 4 şarkı, 42 kıta, 22 nazm, 14 rubai, 65 matla ve 36 müfret bulunmaktadır. Toplam şiir sayısı 517'dir. Otuz sekiz tarih manzumesinin yer aldığı *Divan*'da, toplam on üç farklı nazım şekli kullanılmıştır. Mürettep bir divan olan Fâik *Divan*'ında, 14 Farsça manzume ile 72 şiir derkenarda bulunmaktadır. Ayrıca 1'i mensur olmak üzere 16 lugaz ve 11 muammaya yer verilmiştir.

2. Fâik'in Sarıhatip-zâde Ailesine Mensubiyeti Üzerine

2.1. Sarıhatip-zâde Ailesi ve Şairlerine Kısa Bir Bakış

Köklü bir geleneğe mensup olan Sarıhatip-zâde ailesinin, Anadolu'ya gelmeden önce XVI. yüzyılın başlarında Buhara'nın Selçuk kazasında yaşadıklarına dair kayıtlar mevcuttur. Yavuz Sultan Selim'in (öl. 1520) 1514 yılındaki İran seferi sonrasında Sivas'a getirilen aile, Nakşibendi tarikatına mensup olmaları sebebiyle Şah İsmail'in (öl. 1524) Sivas ve çevresindeki kışkırtıcı politikalarına karşı koymuşlardır. Bu duruşları ile Yavuz Sultan Selim'in övgüsüne mazhar olan aile, XVI. yüzyıldan günümüze kadar Sivas'ta ikamet etmişlerdir. Ayrıca Sarıhatip-zâde ailesinin Peygamber sülalesinden olduğu *Nakibü'l-Eşraf* defterlerinin incelenmesi suretiyle ortaya konulmuştur.¹⁴

¹³ Kütüphane kataloğunda Fâik Efendi *Divan*'ı istinsah edilmiş bir nüsha şeklinde kayıtlanmıştır. Ancak bu bilgiye şüphayle yaklaşmak gerekir. Zira *Divan*'da; ekleme-çıkarma, karalama, derkenarda yer alan manzumeler ve takdim-tehirler fazla sayıdadır. (Mehmet Fatih Köksal, "Metin Tamiri (Usul ve Esaslar, Uygulamalar ve Bazı Teklifler)", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 1, (2008): 173-174) Dolayısıyla söz konusu eserin tebyiz edilmemiş bir müellif hattı veya müellif tarafından görülmüş ve eklemeler yapılmış bir eser olması kuvvetle muhtemeldir.

¹⁴ Uğur Sarısözen, "Sarıhatipzâde Ailesi", *Kültür Tarihinde Sivaslı Bir Aile: Sarıhatipzâdeler* içinde (Sivas: Buruciye Yay., 2011), 55-57.

Daha çok ilmî faaliyetleri ile tanınmış bir aile olan Sarıhatip-zâde ailesi bir süre sonra yetiştirdiği şairlerle de ön plana çıkmıştır. Ailenin ilk şairi Fâik'in babası Ahmed Hamdî'dir (öl. 1732 sonrası). XVII. yüzyılın ortalarında dünyaya gelen şairin Sivas'taki medreselerde müderrislik yaptığı bilinmektedir. Hayatı hakkında çok fazla bilgi olmayan Ahmed Hamdî'nin başta manzumelerini topladığı *Divan*'ı olmak üzere *Menkıbe-i Abdülvehhâb* ve *Târîh-i Âl-i Osmân* adlı eserleri bulunmaktadır.¹⁵

Sarıhatip-zâde ailesinin bir diğer şairi olan Numân Sâbit ise mezkûr ailenin en meşhur ismi olup aynı zamanda Fâik'in kardeşidir. 1696 yılında dünyaya gelen şair, Sivas'ta uzun yıllar ilmî faaliyetlerde bulunmuş ve müftülük görevini ifa etmiş bir şahsiyettir.¹⁶ Dinî-tasavvufî birçok esere sahip olan Numân Sâbit'in kendi kaleminden çıkan mecmuası bilhassa dikkat çekmektedir. Mecmuada çeşitli risaleleri olan şairin hem kendisine hem de bazı aile üyelerine ait manzumeler bulunmaktadır.¹⁷

Sarıhatip-zâde ailesinin bir üyesi olmasına rağmen hakkında neredeyse hiçbir bilgi bulunmayan Fâik ise aile içerisinde şair namıyla tanınmış bir şahsiyet olarak karşımıza çıkmıştır. Kendisi hakkında sadece 2011 yılında Sivas'ta düzenlenen *Kültür Tarihimizde Sivashlı Bir Aile: Sarıhatipzâdeler* başlıklı sempozyumda, kardeşi Numân Sâbit'in mecmuasında yer alan iki manzumesinden hareketle edebî kişiliği hususunda bazı değerlendirmelere yer verilmiştir. Ancak bu değerlendirmeler oldukça genel olmakla beraber verilen manzumelerin eksik okunduğu ve mecmuada yer almasına rağmen diğer şiirlerinin dâhil edilmediği tespit edilmiştir. Numân Sâbit'in mecmuasında Fâik'in biri nazire olmak üzere toplamda dört şiiri bulunmaktadır. Şairin naziresi kardeşi Numân Sâbit'in bir şiirine olup bir sonraki başlıkta ayrıntılı bir şekilde değinilecektir. Bu başlıkta ise 1749 yılında Osman Paşa Camisi'nin tamirine düşürmüş olduğu üç farklı tarih manzumesi verilecektir:

Ṭârîḥ-i Fâyîk bin Ḥamdî Sîvâsî Berây-ı Ta'mîr-i Câmî'-i 'Osmân Pâşâ

Ḥatîb-zâde-i Muḥyi'd-dîn Meḥemmed ol kerâmet dîd
Olupdur ceddimiz ol fâzıl eyler re'yini te'yîd

Yed-i küffârdan bu câmî' i taḥlîşe bâ'îşdir
Getirmiştir şeh-i İslâm'dan fermân bâ-te'kîd

Menârın vaz' edip Pâşâ ki nâm-ı pâkidir 'Osmân
Ne hoşdur eylemişler bey'a iken buḳ'a-i tevḥîd

Na'im-i cennetü'l-'adn-ile her dem mün'im olsunlar
Müşerref ede teşrîfât-ı Rabbânî 'ale't-te'yîd

Velî kerru'l-gadâtıyla ḥalel bulmuşdu bu câmî'
Olurdu dâ'imâ ta'mîre bir ehl-i şevâb ümmîd

Birâder Ḥazret-i Nû'mân Efendi müftî-i Sîvâs
Delîlü'l-ḥayr olup kıldı esâs-ı himmetin temhîd

'Acib târîk idi miḥrâbı üzre açdı bir revzen
Ḳıyâs olunsa ol rûşen-zamîre mâh olur nâhîd

Cilâ-yı nevle bîrûn u derûna verdi ârâyîş
Ser-i künbedde güyâ kâşîdir berg-i güle taḳlîd

Ḳamu revzenleri tenvîr olundu şâfî câm ile
Derûna her taraftan pertev-endâz olmada ḥürşîd

¹⁵ Âlim Yıldız, *Ahmed Hamdî Divânı*, (Sivas: Buruciye Yay., 2011), 4-7.

¹⁶ Salih Şahin, "Sarıhatipzâde Seyyid El-Hac Numan Efendi", *Kültür Tarihimizde Sivashlı Bir Aile: Sarıhatipzâdeler* içinde (Sivas: Buruciye Yay., 2011), 179-81.

¹⁷ Hakan Yekbaş, "Sarıhatipzâdelerden Numan Sâbit Efendi Ve Bilinmeyen Mi'râciyesi", *Kültür Tarihimizde Sivashlı Bir Aile: Sarıhatipzâdeler* içinde (Sivas: Buruciye Yay., 2011), 240.

Ķanādīl-i muşā‘şa‘ zīr ü bāmın şū‘lelendirdi
Hemişe ola envār ile ma‘mūriyyeti cāvīd
Akıtdı bir müferrih dil-güşā fevvāre gülşende
O āb ü çeşmesār eyler fu‘ādı sū-be-sū tebrīd
Bu t̄at-gāhı ta‘mīr etdi dil-hāh üzre ve'l-hāşıl
Ķudā her bir şeb ü rūzun kıla Ķadr-i mübārek ‘īd
Dem-i cān-bağş-ı nāşıhla gönüller feyz-yāb olsun
‘İbādāt olup ihyā eyleye tevĶīd ile temcīd
Bulup tebyīz ü tezyīn edicek pīrāye-i tekmīl
Nice nev-reste şā‘ir Ķıldılar tārīhini tesvīd
Münīr etdim bu tārīhimle Fāyık vech-i ‘irfānım
Bu nīkū cāmī‘i nūrānī Ķıldı Ķilye-i tecdīd (H 1163 / M 1749)

Tārīh-i Diger

Olur bu Fā‘ikā tārīh-i diger
Bu ma‘ber buldu ta‘mīriyle zīver (H 1163 / M 1749)

Velehu

Müftīmiz Nu‘mān Efendi Ķazreti
Tā ebā‘an-cedd odur vālā-güher
Ķıldı bu t̄atgehi revnağ-pezīr
Verdi hem bu nev-muĶaccer zīb ü fer
Eyledi ĶaĶĶā ki sa‘y bī-dirīg
Ola ‘inda’llāh zāt-ı mu‘teber
Fā‘ikā tārīhimizdir reşhadār
Bu muĶaccer Ķūbdur nāzik eşer¹⁸ (H 1163 / M 1749)

Fâik hakkında değinebileceğimiz son husus ise belgeler ışığında verilen aile şeceresindeki şairin yakın aile üyeleridir. Buna göre Fâik’in babası Ahmed Hamdî; annesi Aişe Hatun; dedesi Seyyid Abdurrahman; kardeşleri Numân Sâbit, Feyzullâh Efendi ve Fâtıma Hanım; oğlu ise Abdüllatif Efendi’dir.¹⁹

Ailenin son şairi ise ünlü Türk halk müziği sanatçısı Muzaffer Sarısözen’in (öl. 1963) babası Hüseyin Hüsnü’dür. 1843 yılında dünyaya gelen şairin hayatı hakkında pek fazla bir bilgi bulunmamaktadır. Şiirlerinde “Hüsnü” mahlasını kullanan Hüseyin Hüsnü, 1917 yılında hayatını kaybetmiştir.²⁰

2.2. Fâik’in Sarıhatip-zâde Ailesine Mensubiyeti Üzerine Karineler

Fâik’in söz konusu aileye mensup olduğunu gösteren karinelere geçmeden önce, XVIII. yüzyılda Fâik mahlasıyla şiirler kaleme alan şairler üzerinde durulması gerekir. Kaynaklarda bu yüzyılda yaşamış olan üç şairden bahsedilir. Bu isimlerden ilki Bitlisli Ahmed Fâik’tir. Doğum tarihi belli olmayan şair, 1730 yılında *Mem u Zîn* adlı mesneviyi kaleme almıştır. Ömrünü Bitlis çevresinde geçiren Ahmed Fâik Efendi’nin “Şerefhanlar” sülalesinden olduğu belirtilmiştir.²¹

¹⁸ Numân Sâbit, *Mecmû‘atü’r-Resâ’il Ve’l-EşĶâr*, Ziyabey Ktp., no: 189, 216.

¹⁹ Uğur Sarısözen, “Sarıhatipzâde Ailesi”, 80.

²⁰ Ķlim Yıldız, “Sarıhatipzâde Ailesi Şairleri”, *Kültür Tarihinde Sivaslı Bir Aile: Sarıhatipzâdeler* içinde (Sivas: Buruciye Yay., 2011), 101.

²¹ Eyyüp Azlal, “Ahmed Fâik’in Türkçe Mem u Zîn Mesnevîsi Ve Fuzûlî’nin Leylâ vü Mecnûn Mesnevîsi İle Mukayesesi (Metin-İnceleme-Mukayese)”, (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2013), 20-21.

Diğer bir şair ise Gürcü-zâde Osman Fâik'tir. Amasyalı olan şair, bütün ömrünü burada geçirmiş ve müderrislik yapmıştır. 1738 yılında vefat eden Osman Fâik, Amasya'da Bursa Mescidi'nin yanında inşa ettirdiği kütüphane binasının yakınlarına defnedilmiştir. Kaynaklarda mürettep bir *Divan*'ı ile Molla Aliyyü'l-Kârî'nin (öl. 1605) kırk hadisine yaptığı mufassal bir şerhinin olduğu kayıtlıdır.²² Bu yüzyılın Fâik mahlasına sahip olan son şairi ise Sarıhatip-zâde Fâik'tir. Kendisi hakkında şair ve Sivas müftüsü Sarıhatip-zâde Ahmed Hamdî Efendi'nin oğlu ve yine şair ve müftü Numân Sâbit'in kardeşi olduğu dile getirilmiştir. Osman Paşa Camisi'nin onarımına düşürmüş olduğu tarihten hareketle 1749 yılında sağ olduğundan söz edilmiştir.²³

Yukarıda yer alan şairler üzerinde inceleme yaptığımızda, sadece Sarıhatip-zâde Fâik olarak bilenen şairin üzerinde çalıştığımız Fâik olabileceğine dair güçlü delillerin mevcut olduğunu söyleyebiliriz. Öyle ki diğer şairler hakkında verilen bilgilerin hiçbiri Fâik ile örtüşmemektedir. Ayrıca verilen bilgiler dışında herhangi bir ayrıntıya dahi rastlanmamıştır. Tüm bu isimlerden bağımsız olup kaynaklarda yer almayan başka bir Fâik mahlaslı şair olma ihtimali ise çok daha düşüktür. Zira böyle bir ihtimale dair elimizde hiçbir veri olmamakla birlikte, aşağıda yer alan karinelerin tutarlı olduğu ve tesadüf olarak yorumlanamayacağı görülecektir.

Fâik'in Sarıhatip-zâde ailesine mensup olduğunu gösteren karinelere ilki, kardeşi Numân Sâbit'in manzumesine oldukça benzer bir şiir kaleme almasıdır. Hz. Peygamber'e yazılan naat türündeki söz konusu manzumelerde; üslup, kelime kadrosu, vezin ve kafiyenin birbirlerine benzer olduğu görülmüştür. Süleymân Nahîfî'ye nazire olan aşağıdaki şiirlerde, Hz. Peygamber'in evsafına yönelik seslenmeler bile aynı minvaldedir.

Numân Sâbit'in şiiri:

*Vücûdun kıdve-i ehl-i semâdur yâ Resûlallâh
Sufûfun rûh-ı pâk-i enbiyâdur yâ Resûlallâh*

*Bana rahm eyle sultânım siyâh rûy-ı hayrânım
Senin yolına bu cânım fedâdur yâ Resûlallâh*

*Semâ-ı tâ'atin necmidür ashâbın bi-lâ-şübhe
O zâtın 'âleme mihr-i ziyâdur yâ Resûlallâh*

*Visâlin gülşen-i 'izzet mülâkatine yok tâkat
Gönül bir bülbül-i hayret-fezâdur yâ Resûlallâh*

*Şem '-i zikr ile tâb u fer bulur nev-hâtır-ı kemter
Bu tûfî-dile sükker ü gıdâdur yâ Resûlallâh*

*Vücûdum kaldı tâ'atden tolu cürm ü cinâyetden
Ümidim ol şefâ'atden 'atâdur yâ Resûlallâh*

*Bu Numân bende-i zârı unutma ol dil-efgârı
Ki zîrâ dem-be-dem kârı hatâdur yâ Resûlallâh²⁴*

Fâik'in şiiri:

*Reh-i Hâk'ka tulû' un reh-nümâdır yâ Resûla'llâh
Vücûduñ 'âleme necm-i hüdâdır yâ Resûla'llâh*

*Şefâ'atgâh-ı mahşer luţfuña vâ-bestedir ancak
'İnâyâtın 'uşâta muqtedâdır yâ Resûla'llâh*

²² Mehmet Gürbüz, "Fâ'ik, Gürcü-zâde Osman Fâ'ik Efendi", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü* (2014-2020): erişim tarihi: 24.04.2024, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/faik-gurcuzade-osman-faik-efendi>.

²³ İbrahim Aslanoğlu, *Sivas Meşhurları*, C.1., (Sivas: Sivas Valiliği Yay., 2006), 328.

²⁴ Erhan Salih Fidan, "Numan Sabit Efendi Hayatı Ve Şiirleri", (Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, 2016), 149-50.

Vücūduñ rûh-bağş-ı kâleb-i fersūde-i hestî
Nümūduñ neş'e-zāy-ı ihtidādır yā Resūla'llāh
Her ol ma'nî ki resm-i lafza oldu bā'is-i tekvīn
Seniñ zātīñ aña şūret-nümādır yā Resūla'llāh
Amān şad-el-amān **bendeñ** faķīriñ Fāyık-ı **zārīñ**
Ümīd-i luţfuñ eyler bir gedādır yā Resūla'llāh (1b)

Her ne kadar yukarıdaki manzumeler nazire olarak kaleme alınsa da şairlerimizin aynı tarzda hareket etmeleri dikkat çekici bir özellik olarak karşımıza çıkmıştır. Ancak tek bir şiirden hareketle aile ile bağlantı kurmak elbette yeterli değildir. Bu benzerlik dışında dile getirebileceğimiz bir durum daha vardır ki bazı şairlerin hem Numân Sâbit mecmuası hem de Fâik *Divan*'ında aynı olmasıdır. Bu şairler arasında; Sâ'ib-i Tebrîzî (öl. 1676), Nâbî, Vakanüvis Râşid Efendi (öl. 1735), Mirza-zâde Ahmed Neylî (öl. 1748), Ârif Süleymân (öl. 1769) ve Rağbet (öl. ?) gibi isimler bulunmaktadır. Mecmuada Numân Sâbit tarafından bu şairlerin kimine nazireler yazılırken kimilerinin ise şiirlerine yer verilmiştir. Fâik *Divan*'ında da bu isimlere nazire ve tahmisler fazla sayıdadır. Özellikle mecmuanın çoğunlukla risaleler ve Numân Sâbit'in kendi şiirlerinden oluşması ve tam olarak bir şiir mecmuası hüviyetinde olmaması yani az sayıda şaire yer verilmesi, bu durumu daha da dikkat çekici bir hâle getirmiştir. Fakat burada kuvvetli bir karine olarak düşündüğümüz asıl durum, şairlerin ortak olmasından ziyade özellikle Ârif Süleymân ve Rağbet gibi isimlerin Fâik ve Numân Sâbit ile birbirlerine yakın olduklarının tespit edilmesidir. Zira bu yakınlığın yansımaları hem *Divan* hem de mecmuada kendisini göstermiştir.

Yukarıda bahsi geçen yakınlığın ilk yansıması olarak Rağbet adlı şairin Fâik'in bir kıtasında adının anılması olduğunu söyleyebiliriz. Numân Sâbit mecmuasında tek bir şiiri olan Rağbet'in, şair mi yoksa kendisinden şiir yazılması istenilen bir şahsiyet mi olduğu bilinmemektedir. Zira kaynaklarda böyle bir şairin varlığına dair bir bilgi bulunmamakla birlikte sadece İbrahim Aslanoğlu'nun *Sivas Meşhurları* adlı eserinde mecmuadan yola çıkarak adının Hasan, mahlasının ise Rağbet olduğu dile getirilmiştir.²⁵ Fâik'in *Divan*'ında Rağbet için kaleme aldığı manzume ise şu şekildedir:

Rağbet hâzret-i düstür ile dersem n'aceb
Şā'irān-fırka seniñ şimdi benim mümtāzı
Kuvvet-i nāţıkama yāver olunca luţfu
Şıyt-ı nazmım pür ider Rūm'u degil Şīrāz'ı (91a)

Fâik tarafından kaleme alınan bu kıtadan yola çıkarak kendisinin bir şair olduğunu söylemek mümkündür. Fakat Rağbet'in elimizde sadece Numân Sâbit'in bir şiirine naziresi bulunmaktadır. Bahsi geçen bu nazire hadisesi ise oldukça dikkat çekicidir çünkü Numân Sâbit'in aynı şiirine Rağbet dışında, Fâik ve Sa'd (öl. 1750) adlı bir şairin de naziresi vardır. İlk olarak zemin şiirin sahibi Numân Sâbit'in manzumesi ve diğer şairlerin şiirleri şu şekilde gösterilebilir:

'Arağ-ı yār gül-āb hāl-i siyeh 'anberdir
Teb-i ruhsāresi aḡker zekānı micmerdir
(...)

Şābitā 'aşk ile sen 'āleme teşhīr olalı
Kays efsānesi dillerde katı kemterdir

Rağbet'in şiiri:

Beni āşüfte eden ol şeh-i sīmīn-berdir
Ruḡu pür-tāb-ı ziyā-bağş kadd-i ar'ardır

²⁵ İbrahim Aslanoğlu, *Sivas Meşhurları*, C.2., (Sivas: Sivas Valiliği Yay., 2006), 275.

(...)

Olalı Sâbit-i mu'ciz-deme peyrev Rağbet
Gönül envâ'-ı mezâmîn ile pür-defterdir

Sa'd'm şiiri:

Câna kâsd etmede fesâd gözün ejderdir
Ġamzeler tîġ-i mücevher müjeler neşterdir

(...)

Sâbitin şi'rine peyrev olanın güfteleri
Ma'rifet ehline Sa'dâ nezl-i sükkedir²⁶

Yukarıda yer alan şiirler Numân Sâbit mecmuasında aynı sayfadadır. Fâik'in naziresi ise bir sonraki sayfada verilmiş olup zemin şiir ile benzer bir anlatımı ihtiva etmektedir. Fâik'in naziresi *Divan*'ında yer almamaktadır. Fakat bu nazire üzerinde inceleme yapıldığında gerek üslubu gerekse *Divan*'ında izlediği bir yolun benzer olduğu tespit edilmiştir. İlk olarak şairin üslubunu yansıtan belirli kelimelerin kullanımı bu naziresinde de kendisini göstermiştir:

Fıkr-i sîb-i zeķan-ı yâr ile dil hoş-terdir
Bâġ-ı **sînem**de nihâl-i **emelim** nev-berdir

(...)

Ne kadar şüret-i maħbûb-ı zamân görsem de
Naķş-ı **hâtır** yine ol dil-ber-i meh-peykerdir

Ĥüblar göz göre agûş-ı girîbâna alır
Âteş-i **reşk**-i dil-i zâra sebep micmerdir

Ne zamân olsa hayâl ol şeh-i şîrîn harekât
Güyyiâ zâ'ika-i hâtırı bir sükkedir

Ķuvvet-i vâhîmemiz ġâlibe beñzer zîrâ
Bu gönül vuşlat-ı cânâneyi **h'âhiş**gerdir

Dil-berân etmede mecmû'a-ı cevre rağbet
Defter-i mihr-i vefâ bir varâķ-ı dîġerdir

Ne hûnerle biter iş şimdi ne yalvarmaķla
Râ'icü'l-vaķt olan âfâķda sîm ü zerdîr

Rağbet peyrevî-i Sâbit eden Sa'd'a erer
Fâ'ikâ evc-i kemâlâtda nîk aķterdir²⁷

Yukarıdaki nazire için söylenilebilecek diġer bir durum ise makta beytinde diġer şairlerin mahlasının zikredilmesidir. Her ne kadar şiir mecmualarında, zemin şiir sahibinin nazire yazar şairler tarafından makta beytinde mahlasının zikredildiġi bilinen bir gerçekse de özellikle bu husus Fâik *Divan*'ında sıklıkla karşılaştığımız bir durumdur.²⁸ Dolayısıyla aynı tavrın bu nazirede de sergilenmesi dikkat çekici bir özellik olarak görülmektedir.

²⁶ Sâbit, *Mecmû'atü'r-Resâ'il ve'l-Eşķâr*, 10.

²⁷ Sâbit, *Mecmû'atü'r-Resâ'il ve'l-Eşķâr*, 11.

²⁸ Mahlas beyitleri, şairlerin imzasını taşıdığı ve kendi şiirlerini övdüğü bölüm olarak bilinir. Şiir mecmuaları hariç tutulursa divanlarda başka şairlerin mahlasına bu beyitlerde nadir rastlanılır. Fâik Efendi *Divan*'ında bu tavrın hem dikkat çekmek hem de tevazu örneği olarak değerlendirilmesi mümkündür. Nitekim *Divan*'ındaki nazirelerde, şiir sahibinin mahlasını da zikretmiştir:

Gerçi kim tanzîr-i **Râġib** şa'bdır Fâyık velî
Dilde çün var kudret-i eş'âr kendin gösterir (50b)

Cenâb-ı **Hâşmet**-i hoş-ţab'a pey-revlikledir Fâyık
Kî bu nazmîñ sülhan-sencân-ı âlem kem yerin tutmaz (63a)

Ġazel-i **Sâbit**'e tanzîr ise kaşdıñ Fâyık
Durma hâzîrla hemân nükte-i nâ-yâblarıñ (72a)

Numân Sâbit ve Fâik ile yakınlığı bulunan bir diğer şair ise Ârif Süleymân'dır. Divan-ı Hümayun hâcegânından olup silahtar kâtipliği, süvari mukabeleciliği ve defter emniyeti gibi görevlerde bulunan Ârif Süleymân, hattatlığı ile de tanınmış divan sahibi bir şairdir.²⁹ Mecmuada şiirleri bulunan ve Numân Sâbit tarafından kendisine nazire yazılan Ârif Süleymân'ın, Sivaslı olduğu söylene de bu bilgi teyit edilememiştir.³⁰ Fakat Numân Sâbit ve Fâik tarafından bilinen bir şair olduğu aşikârdır. Nitekim Ârif Süleymân'ın bilhassa Fâik için oldukça önemli bir şahsiyet olduğunu kendisine birçok nazire yazmasından da anlamak mümkündür. Ancak bu yakınlık sadece nazirelerle sınırlı değildir. Öyle ki Fâik, Ârif Süleymân *Divan*'ının tertibine manzum bir tarih düşürmüş ve yine Ârif Süleymân tarafından çözülmesi için kendisine manzum bir lugaz ithaf etmiştir. Burada dikkatleri çeken en önemli husus ise söz konusu manzumelerin her iki şairin de divanında aynen yer almasıdır.

Tertip için düşürülen tarih manzumesi:

Habbezâ dürc-i ma'ârif-gevher
Ne güher müntehib-i kân-ı hüner
(...)
Cem' ü tertibine târîh-i be-câ
Fâyıkâ eyledi bu tarzta edâ

Deh düşen her kime eder zîb femi
Eşer-i 'Ârif-i i'câz-demi (H 1178 / M 1764-65)

Çözülmesi istenilen lugaz:

Ol ne terkîb oldu gâyet üstüvâr
Şahn-ı 'âlemde ne varsa anda var
(...)
Ben saña şorsam şorsın sen baña
Görmedim böyle luğaz ben Fâyıkâ
Hall ederse bunu eyler bî-gümân
Hâzret-i mîr 'Ârif-i ilhâm-beyân³¹

Numân Sâbit ve Fâik ile şiir sahasında yakınlık kurduğumuz Ârif Süleymân'ın vefat yılı da önemli bir ayrıntı olarak bu bağlamda dile getirilebilir. Zira Ârif Süleymân 1769'da vefat ederken Numân Sâbit 1768'de; Fâik ise 1766'dan sonra vefat etmiştir.³² Bu üç şairin ölüm yıllarının yakın olması, aynı dönemde yaşadıklarını göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca Sivas'ta ilk vakıf kütüphanesini kuran Numân Sâbit'in, vefatından bir yıl önce yazdığı ve vasiyet-name hüviyetinde olan bir vakfiyede, kütüphanenin mütevellî heyeti için Fâik'in oğlu Abdüllatif Efendi'yi vekil olarak tayin ettiği görülmüştür.³³ Fâik'in bu tarihte hayatta olmadığı ihtimali göz önünde bulundurulursa oğluna devredilen bu görevi, şairin bir vasiyeti veya kendisini onurlandırmak için yapılan bir tasarruf olarak değerlendirmek mümkündür.

²⁹ Semra Tunç, "Ârif, Süleyman" *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü* (2014-2020): erişim tarihi: 24.04.2024, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/arif-suleyman>.

³⁰ Fidan, "Numan Sabit Efendi Hayatı Ve Şiirleri", 79.

³¹ Fâik Efendi *Divan*'ında tarih manzumesi 28b, lugaz 98b'de; Ârif Süleymân *Divan*'ında lugaz 433. sayfada; tarih manzumesi ise 435-436. sayfalarda yer almaktadır. (Semra Tunç, "Ârif Süleymân Divânı (Hayatı Eserleri ve Divânı)", (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2002)

³² Numân Sâbit'in vefat ettiği 72 yaşında olduğu kaynaklarda bildirilmiştir. (Fidan, "Numan Sabit Efendi Hayatı Ve Şiirleri", 9) Dolayısıyla doğum tarihi 1696 yılını göstermektedir. Fâik'in ise divanındaki tarih manzumeleri dikkate alındığında doğum tarihinin XVII. yüzyılın sonu veya XVIII. yüzyılın başı olabileceğinden daha önce söz edilmiştir. Bütün bu veriler, şairin hem doğum hem de ölüm tarihinin kardeşi Numân Sâbit'le oldukça yakın olduğunu gözler önüne sermektedir.

³³ 1 Zilkade 1180 / 31 Mart 1767 yılında yazılan vakfiyede Numân Sâbit, "Ammizâdem Buruciyye Medresesi müderrisi ve Cami'-i Kebir vaizi es-Seyyid eş-Şeyh Abdurrahman Efendi ve amimizâdem es-Seyyid eş-Şeyh Yakub-ı Sâni Efendi ve biraderzâdem Abdüllatif Efendi mütevellî ve nazırlar olub icra-yı şurut-ı vakf edeler." demek suretiyle tevliyet görevini amca çocuklarına ve yeğenlerine bırakmıştır. (Şahin, "Sarıhatipzâde Seyyid El-Hac Numan Efendi", 184)

Buraya kadar verilen bilgiler, Numân Sâbit mecmuasında yer alan ve Fâik *Divan*'ıyla örtüşen bilgilerin değerlendirmesini kapsamaktadır. Fâik'in aile ile bağlantısını arttırabileceğimiz başka benzerlikler de bulunmaktadır. Fakat bu benzerliklerin çoğu divan şiirin genel seyri içerisinde söylenilebilecek türden bilgiler olduğu için henüz bu bağlamda çalışmaya dâhil etmenin uygun olmayacağı kanaatindeyiz.³⁴

Sonuç

Bu çalışmada, Fâik'in hayatı, sanatı ve *Divan*'ından kısaca bahsedilmiştir. Akabinde Sarihatip-zâde ailesi ve şairleri üzerinde durulmuş, elde edilen bilgiler Fâik'in *Divan*'ı ile mukayese edilmiştir. Tespit ettiğimiz benzerlikler karine olarak sunulmuş ve şairin bu aileye mensubiyeti kanıtlanmaya çalışılmıştır. Çalışmada elde edilen sonuçlar ise şu şekilde sıralanabilir:

1. Fâik'in hayatı ve şairliği hakkında kaynaklarda yeterli bir bilgi bulunmamaktadır. Bu durum; şair sayısı açısından kalabalık bir asır olan XVIII. yüzyılda şiirler yazması, şairliğinin Nedîm ile Şeyh Gâlib arasında başlaması, Fâik mahlasıyla şöhret bulan; Fâik Mahmûd (öl. 1715), Fâik Ömer (öl. 1829), Süleymân Fâik (öl. 1838), Manastırlı Sâlih Fâik (öl. 1900) gibi isimler karşısında yer edinmemesi şeklinde izah edilebilir.

2. Fâik, Nâbî'yi üstat olarak kabul etmiş ve kendisini "Rum diyarının Urfi'si" olarak ilan etmiş bir Sebki-Hindî şairidir.

3. Hacimli sayılabilecek bir divana sahip olan Fâik, en fazla gazel nazım şekliyle şiirler kaleme almış ve bu şiirlerinin çoğu nazire olarak karşımıza çıkmıştır.

4. Fâik'in Sarihatip-zâde ailesine mensubiyetini gösteren en önemli karine, Ârif Süleymân ve Rağbet adlı şairlerin Fâik ve Numân Sâbit'i ortak bir zeminde bir araya getirmeleri olmuştur.

5. Sivas'ta düzenlenen sempozyumda Sarihatip-zâde ailesi için birçok belge sunulmasına rağmen ailenin kendisinde de Fâik'e dair bir bilginin olmadığı görülmüştür. Dolayısıyla çalışmamızdaki tespitlerin önem arz ettiğini söylemek mümkündür. Ancak elimizde kesin bir veri olmadığı için bu durum gizemini koruyacaktır.

Kaynakça

- Aslanoğlu, İbrahim, *Sivas Meşhurları*, C.1., Sivas: Sivas Valiliği Yay., 2006.
- Aslanoğlu, İbrahim, *Sivas Meşhurları*, C.2., Sivas: Sivas Valiliği Yay., 2006.
- Aydemir, Yaşar ve Çelktik, Halil, "Redife Farklı Bir Bakış: Divan Şiirinde Ön Kafiye ve Ön Redif", *Bilig*, 46, (2008): 197.
- Aypay, İrfan, "Nahîfî Süleyman Efendi (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkitli Metni)", Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 1992.
- Azlal, Eyyüp, "Ahmed Fâik'in Türkçe Mem u Zîn Mesnevîsi Ve Fuzûlî'nin Leylâ Vü Mecnûn Mesnevîsi İle Mukayesesi (Metin-İnceleme-Mukayese)", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2013.
- Babacan, İsrail, "Klasik Türk Şiiri'nde Sebki-Hindî (Hint Üslûbu)", Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2008.
- Demirel, Şener, "Divan Şiirinde Redd-i Matla", *Bilig*, 31, (2014): 165.

³⁴ Söz gelimi bu benzerlikler, Fâik'in babası Ahmed Hamdî ile bazı ortak yönlerinin olmasıdır. Bunlar arasında; benzer şairlere nazire yazmaları, Nâbî'ye yakından ilgi duymaları, tarih düşürmede mahir olmaları ve her iki şairin de İbn-i Sina'ya (öl. 1037) şiirlerinde yer vermeleridir.

- Dikmen, Hamit, "Seyyid Vehbî ve Divanı'nın Karşılaştırmalı Metni, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 1991.
- Fâik, *Dîvân-ı Fâik*, Yapı Kredi Sermet Çifter Ktp., No: 763.
- Fidan, Erhan Salih, "Numan Sabit Efendi Hayatı Ve Şiirleri", Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, 2016.
- Gözütok, Mehmet Akif, "Urfî-i Şirazi'nin Hayatı, Eserleri, Edebî Şahsiyeti Ve Edebiyatımıza Yansımaları", *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3/7, (2018): 32-33.
- Gürbüz, Mehmet, "Fâik, Gürcü-zâde Osman Fâik" *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü* (2014-2020): erişim tarihi: 24.04.2024, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/faik-gurcuzade-osman-faik-efendi>.
- Horata, Osman, *Has Bahçede Hazan Vakti XVIII. Yüzyıl: Son Klasik Dönem Türk Edebiyatı* Ankara: Akçağ Yay., 2019.
- İlgürel, Mücteba, "Mustafa Paşa, Köse", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 31, 345-46, Ankara: TDV Yay., 2020.
- Köksal, Mehmet Fatih, "Metin Tamiri (Usul ve Esaslar, Uygulamalar ve Bazı Teklifler)", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 1, (2008): 173-174.
- Numân Sâbit, *Mecmû'atü'r-Resâ'il Ve'l-Eşçâr*, Ziyabey Ktp., no: 189.
- Sarısözen, Uğur, "Sarıhatipzâde Ailesi", *Kültür Tarihimizde Sivashlı Bir Aile: Sarıhatipzâdeler içinde*, 55-57, Sivas: Buruciye Yay., 2011.
- Şahin, Salih, "Sarıhatipzâde Seyyid El-Hac Numan Efendi", *Kültür Tarihimizde Sivashlı Bir Aile: Sarıhatipzâdeler içinde*, 179-81, Sivas: Buruciye Yay., 2011.
- Şentürk, Ahmet Atilla ve Kartal, Ahmet, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Dergâh Yay., 2021.
- Tunç, Semra, "Ârif Süleyman Dîvânı (Hayatı Eserleri ve Dîvânı)", Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2002.
- Tunç, Semra, "Ârif, Süleyman" *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü* (2014-2020): erişim tarihi: 24.04.2024, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/arif-suleyman>.
- Yekbaş, Hakan, "Sarıhatipzâdelerden Numan Sâbit Efendi Ve Bilinmeyen Mi'râciyesi", *Kültür Tarihimizde Sivashlı Bir Aile: Sarıhatipzâdeler içinde*, 240, Sivas: Buruciye Yay., 2011.
- Yıldız, Âlim, "Sarıhatipzâde Ailesi Şairleri", *Kültür Tarihimizde Sivashlı Bir Aile: Sarıhatipzâdeler içinde*, 101, Sivas: Buruciye Yay., 2011.
- Yıldız, Âlim, *Ahmed Hamdî Divânı*, Sivas: Buruciye Yay., 2011.